

МУЗЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА КОРСАКІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ ТА

КАФЕДРА ЕТИКИ, ЕСТЕТИКИ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Партнери:

ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗЕЛЕНОГУРСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (ПОЛЬЩА)

ГО «АРТ-ЦЕНТР АЛЬТЕР ЕГО»

СИМВОЛІЧНІ ВИМІРИ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

(м. Луцьк, МСУМК, 11-12 жовтня 2019 р.)

Київ-Луцьк

2019

УДК 130.2+7.045

Редакційна колегія:

д-р філос. наук, проф. (голова) В. І. Панченко
д-р філос. наук, проф. О. Ю. Павлова
д-р філос. наук, проф. М. М. Рогожа
д-р філос. наук, доц. С. П. Стоян
канд. філос. наук, доц. І. В. Живоглядова

Відповідальний за випуск

д-р філос. наук, доц. С. П. Стоян

Рекомендовано до друку

вченою радою філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 17 вересня 2019 року)

Символічні виміри візуальної культури: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, МСУМК, 11-12 жовтня 2019 р.) / редкол.: В. І. Панченко (голова) та ін. – Київ : Видавництво «Міленіум», 2019. – 116 с.

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, МСУМК, 11-12 жовтня 2019 р.), що проводилась у рамках науково-дослідницької теми «Візуальні практики: режими та стратегії постмодерну» та арт-проекту «Сучасний український символізм» (МСУМК). У представлених матеріалах розглядаються актуальні проблеми, пов'язані з теоретичними та практичними аспектами звернення до символізму в просторі візуальної культури.

Для науковців, викладачів, студентів, митців.

УДК 130.2+7.045

© Автори, 2019

Видавництво «Міленіум», 2019

мистецьких практик постає одним з найбільш актуальних та пріоритетних, адже сад (і як образ в літературних та мистецьких творах, і як фізичний простір) через свою дуальність індивідуального та публічного, та акцентуванні на принциповій впорядкованості, еkleктичності і прагненню до довершеності відповідає вимогам до ідентифікації жителів сучасного міста.

Список використаних джерел

1. Євсєєва А., Скринник-Миська Д., Філоненко Б. Здається, я заходжу в наш сад [Електронний ресурс] / А. Євсєєва, Д. Скринник-Миська, Б. Філоненко. – Режим доступу: <http://biennale.org.ua/about/concept/>
2. Charlesworth. J.J. The end of the biennial? [Електронний ресурс] /J.J. Charlesworth, 2017. Режим доступу: https://artreview.com/opinion/opinion_online_jj_charlesworth_the_end_of_the_biennial/
3. Fraim J. Symbolism of Place. The Hidden Context of Communication [Електронний ресурс] / 2003 – John Fraim. – Режим доступу: <https://greathousestories.files.wordpress.com/2015/12/symbolism-of-place-pdf.pdf>
4. Nas P.J.M., de Groot M. and Schut M. Introduction. Variety of Symbols [Електронний ресурс] / Cities Full of Symbols A Theory of Urban Space and Culture / Edited by Peter J.M. Nas / P.J.M. Nas. Leiden University Press, 2011. – Режим доступу: https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/36/32/76/cities_full_of_symbols.pdf
5. Cooper J.C. An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols / J.C. Cooper // 1987 Thames and Hudson Ltd., London. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://archive.org/details/B-001-014-059>
6. Ross S. Paradoxes and Puzzles: Appreciating Gardens and Urban Nature [Електронний ресурс] / Stephanie Ross // Contemporary Aesthetics 4 (2006) . – Режим доступу: <https://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=400>

БАЛТАЗЮК І. В.,

аспір., *Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ Україна)*

СИМВОЛ ЯК РУШІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПАМ'ЯТІ КУЛЬТУРИ

Історична пам'ять – важливий елемент суспільної свідомості, що в процесі свого розвитку формує систему символів, яку розшифровують наступні покоління. Необхідність «образів минулого» залежить від того, наскільки добре вони вкорінені в систему світовідчуття сучасної людини.

Розуміння суспільства потребує обізнаності у теперішньому і минулому. Для цього вагоме значення має знання символів, знаків і кодів культури й суспільства в цілому.

Сучасна людина володіє набагато більшими знаннями про стародавню символіку, ніж будь-яке попереднє покоління до неї. Раніше символи були невідокремленою частиною життя людини, їх вплив відбувався несвідомо. Сучасна ж людина сама створює символи. Архетипи впливають на відчуття через пов'язані між собою образи та емоції, якщо будь-який з цих елементів відсутній, тоді відсутній і архетип.

Без емоцій образ це лише зображення, тільки завдяки емоціям він набуває вагомості. Незнання цієї особливості призводить до механічного поєднання, яке можна трактувати у будь-який спосіб. Самі по собі символи не мають значення, вони залишаються беззмистовними, якщо їх не відчутти, якщо вони не торкаються душі, змушуючи хвилюватись усі рецептори сприйняття.

Тільки тоді, коли знаходиться зв'язок з душею, виникає відчуття, що важливим є не сам твір, а його взаємодія. Саме тоді твір оживає, наповнюється смислами, вібруючи разом із власними відчуттями [6, с.21-160].

Передача інформації між поколіннями відбувається неусвідомлено, за допомогою соціальної пам'яті, стійкість якої залежить від власного смислового континууму, з символами, кодами і загальноприйнятими морально-етичними нормами. Кожен митець відчуває вплив суспільного контексту, через поняття актуальності він реагує на події своєї доби.

«Уявлення, образи, які ми створюємо про історію, у широкому розумінні міфічні – у тому сенсі, що вони цілком і повністю залежать від тієї позиції, яку ми самі займаємо у нашому сучасному», - зазначає К. Леві-Строс [1, с. 68–69]. За К. Гірцом символи структурують події, які проживає людина. При цьому, сукупність символів, що має культура, це не просто прикраса людського існування, а найважливіша її умова. К. Юнг, Дж. Фрезер, Г. Булашев, А. Голан, С.Кримський, Г. Вагнер та багато інших науковців, дослідників, висвітлюють широкий спектр символіки, яка увійшла в європейську культуру.

Символічне мислення має як універсальний, так і специфічний зміст, оскільки виходить за межі певної культури, і, в той же час, належить до певного періоду. Символи становлять пам'ять людства, вони є у всіх цивілізаціях, мистецтві, що передається майбутнім поколінням [5].

Пам'ять культури формується з символів, вони переносять тексти, сюжетні схеми й інші семіотичні утворення з одного шару культури до іншого. Як зазначає М. Бердяєв, у культурі досягається не пізнання, а символи пізнання, не краса, а

символи краси, не любов, а символи любові, не поєднання людей, а символи поєднання, не влада над природою, а символи влади.

Саме символ лежить в основі існування культури, він є важливим показником прогресу, оскільки шляхом застосування старих символів і винайденням нових створюється підґрунтя для існування суспільства, надаючи сенсу тому, що відбувається. За допомогою символів досягається соціальна єдність [3].

Народному мистецтву українців притаманні виплекані віковими світоглядними традиціями символізм і метафорика. Аналіз українського “наївного” мистецтва ХХ - поч. ХХІ століття засвідчує його самостійну генезу, авторську оригінальність (прояв індивідуального) та зв’язок із колективною народною творчістю (прояв родового досвіду).

Як зазначає письменник і літературознавець С. Плачинда, давньоукраїнська міфологія, на відміну від грецької, римської, була демократичною, зрозумілою для народу. Саме тому, її символи залишилися на довгі століття у світогляді українців і увійшли до культури, мистецтва [5].

Відчутними є також стилістичні впливи професійного мистецтва у формі наслідування деяких творчих манер, прийомів і технік. Світоглядні та естетичні засади українського наївізму живляться особливим етно-ментальним ґрунтом, генетичним зв’язком з народною орнаментальною культурою, а від фольклору (в тому числі образотворчого) успадковуються синкретизм і колективність мислення, варіативність і канонічність, спадкоємність передачі традицій [2].

Світове визнання отримали українські народні живописці: Катерина Білокур, Марія Приймаченко, Іван Лисенко та ін. Багато картин Приймаченко мають метафоричне або алегоричне підґрунтя. Вони не лише декоративні, а й психологічно значимі. Образи фантастичних тварин та квітів виступають у творчості художниці ніби символами реальних подій, або наглядним вираженням світоглядних концепцій. М. Приймаченко прославилася зображеннями фантастичних тварин далеко за межами України. “Приймаченківські звірі” є органічним поєднанням етнічного та оригінального. Феномен М. Приймаченко не має аналогів ні в українському, ні у світовому образотворчому мистецтві, але низка сучасних художників продовжують та по-своєму інтерпретують звірину тематику.

Ім’я Марії Приймаченко в історії українського мистецтва стоїть поряд з Катериною Білокур, Ганною Собачко та іншими майстрами-самородками, творчість яких належить до кращих здобутків народного генію. Її творчістю захоплювалися відомі художники Пабло Пікассо, Микола Глущенко, письменники Микола Бажан, Михайло Стельмах та ін [4]. Загальнолюдське значення творчості Марії Приймаченко полягає в тому, що вона зв’язує витoki найдавнішої культури з

сучасністю. Нероздільність з природою, образність, інтуїтивність, парадоксальність, несподіваність...

Рішучі зміни в українському мистецтві поч. ХХ ст. у бік декоративності та умовності обумовлені появою стилю модерн або сецесії. Окрім типових стильових властивостей, українські митці долучали до європейського спадку власні національні відмінності, передусім, у характері декоративності, настрої, ритмів. Нерідко в межах однієї картини поєднувались різні стилі, як реалізм і орнаментальність у М.Жука, об'ємність і площинність у О.Мурашка, символізм і футуристичність у О.Богомазова тощо.

Український символізм де в чому відрізнявся від європейського та російського. За оцінкою І. Дзюби, "він у цілому поступався їм філософською концептуальністю та естетичною визначеністю; водночас у ньому менше езотеризму, окультизму й містицизму, більше відгуків на життя; він небайдужий до ідеї національного визволення, що набирала часом форми "національного містицизму..." [7]. Українські митці прагнули творити нове за формою, проте національне за духом мистецтва, хоча і перейняли від європейського, нову естетичну техніку письма. Це плеяда художників -філософів, що працюють у різних жанрах, майстерно оперуючи матеріалами, формою і змістом. Їхні твори геніально прості, і в той же час монументально складні, адже питання які вони піднімають стосуються кожного і покоління в цілому. Вони актуальні тому, що це наш час, наше минуле і майбутнє.

Список використаних джерел

1. Беседа с Клодом Леви-Строссом Константина фон Барлевена и Галы Наумовой // Вопросы философии. – 2009. – N 5. – С. 68 - 69.
2. Власенко С. М. Традиції народної картини в сучасному українському «наївному» мистецтві // С. М. Власенко [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://www.newacropolis.org.ua/theses/18e7a4f1-36f4-4b87-8841-f7d458e52c80>
3. Гатальська С. М. Філософія культури / Сутність символу як найважливішого механізму пам'яті культури. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. / С. М. Гатальська - Режим доступу:
https://m.pidruchniki.com/12631113/filosofiya/sutnist_simvolu_nayvazhlivishogo_mehanizmu_pamyati_kulturi
4. Дивосвіт Марії Приймаченко / Херсонський обласний художній музей ім. О. О. Шовкуненка. [Електронний ресурс] - Режим доступу:
<http://artmuseum.ks.ua/mobile/category/news/page/8>
5. Кіреєва Т. І., Кіреєва О. Г. Символи мистецтва у часі // Наука. Релігія. Суспільство. - 2011 -№2 - С.212 - 221. [Електронний ресурс] / Т. І Кіреєва,

- О. Г. Кіреєва - Режим доступу: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/85512/39-Kireeva.pdf?sequence=1>
6. Юнг К. Г. К вопросу о подсознании; [пер. с англ. Н. А. Сиренко] // Человек и его символы / К. Г. Юнг, М.-Л. Франц, Дж. Л. Хендерсон, и др.; под. общ. ред. С. Н. Сиренко. – М. : Серебряные нити, 1998. - С.21-160.
7. Символізм [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://eureka.ucoz.ua/blog/2009-04-05-124>

ГЕЙКО С.М.,
канд. філос. наук, доц.,
*Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м.Київ, Україна)*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ СИМВОЛУ ТА ІРОНІЇ

Спорідненим у відношенні до іронії є символ. Зв'язок між даними поняттями у філософських дослідженнях відсутній, за виключенням поодинокого випадку – романтичного символу, побудованому на основі іронії. Це спонукає до більш детального культурологічного аналізу цього поняття.

Платон дав цілісне тлумачення символу як вказівки, що усвідомлюється інтуїтивно, на вищу ідеальну форму об'єкта. Містичне, інтуїтивістське розуміння символу властиве романтизму, а у філософії Г. Гегеля символ – засіб людської комунікації, умовний знак. Раціоналістичний підхід до символу розвинувся у позитивістській науковій традиції (Д. Мілль, Г. Спенсер) на матеріалі еволюції людської цивілізації. У «філософії життя» (В. Дільтей, Ф. Ніцше, почасти Г. Зіммель) символізація виступає головним засобом культури та водночас знаряддям її критики, засобом нормування, викривлення проявів життя, обмеження людської волі.

У сучасних західних теоріях символу можна виділити дві основні тенденції його наукової інтерпретації: в основу першої покладено розуміння символу як образно уявленої ідеї, засобу адекватного перекладу його змісту та вираження (Е. Гуссерль, Е. Кассіер, К. Леві-Стросс); друга тенденція вбачає у символі первинний і нерозшарований, суперечливий визначенню досвід мислення, де семантика символу не має одночасного тлумачення та базується на інтуїції (В. Дільтей, П. Рікьор, З. Фрейд, К. Юнг).

Західній традиції притаманне домінування раціонального світогляду та раціоналістичного розуміння природи символу. У російській та українській філософіях концепція символу репрезентована теоріями С. Аверинцева,

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Символічні виміри візуальної культури

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

(м. Луцьк, МСУМК, 11-12 жовтня 2019 р.)

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, відповідної галузевої термінології, імен власних та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

Підписано до друку 17.09.2018 р. Формат 60x84/16

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографія

Умовно-друковані арк.7,3. Обліково-видавничі арк.6,8

Наклад 300 прим. Замовлення № 57

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60

Тел.: +38 (067) 849-34-60

Факс: +38 (044) 222-74-35

E-mail: milenium_ofis@ukr.net